

El Departament d'Orientació dels Centres d'Ensenyament Secundari de la Comunitat Autònoma de Castella i Lleó

Rufino Cano González

Els Departaments d'Orientació, com a estructures de suport i dinamització de les institucions educatives d'Ensenyament Secundari, troben la seva raó de ser en una sèrie de vessants o perspectives (normativolegislativa, teoriciprescriptiva i pràctica) de diferent caràcter, però complementàries entre elles, i en els seus corresponents referents discursius (historicolegal, psicopedagògic i crític-reflexiu) sostinguts des de la base d'un sistema educatiu que planteja, a manera de compromís, el desenvolupament ple de l'acció orientadora i, alhora, educativa a través d'una millora objectiva de la qualitat de l'ensenyament i de l'aprenentatge, prestant especial atenció a cinc àrees d'intervenció fonamentals (encara que, per raons d'espai, solament en fixaré en les tres primeres): a) Suport al procés d'ensenyament-aprenentatge; b) Suport al pla d'acció tutorial; c) Suport a l'orientació acadèmica i professional; d) Suport i atenció a la diversitat; e) Suport al desenvolupament personal i humà. A comentar aquestes qüestions, molt succintament, col·labora aquest article referit a una part del territori espanyol: la Comunitat Autònoma de Castella i Lleó.

Paraules clau: Departament d'Orientació, àrees d'intervenció, suport educatiu, orientació educativa

INTRODUCCIÓ

L'orientació psicopedagògica es manifesta com una ineludible necessitat de suport i assessorament planificat per al desenvolupament de tots els alumnes, sense excepció, que es prolonga al llarg de les diferents etapes del seu cicle vital i que assoleix una significativa rellevància i transcendència durant el seu procés d'escolarització.

La normativa educativa, la literatura especialitzada i l'experiència acumulada dels pràctics de l'educació-orientació, reconeixen la seva importància i la dels seus dispensadors, **els Departaments d'Orientació**, com un dret que assisteix a tots els alumnes i a les seves famílies, i com un deure que anima tots els professors, siguin o no tutors.

1. CLASSIFICACIÓ O TIPUS FONAMENTALS DE SERVEIS D'ORIENTACIÓ A CASTELLA I LLEÓ

La posada en acció d'una orientació psicopedagògica de qualitat demana la presència organitzada de professionals competents i especialitzats en diferents camps de l'orientació, l'organització i classificació de la qual es pot contemplar en el quadre núm. 1. De la combinació de les modalitats d'organització dels serveis que aquí apareixen, sorgeixen tres tipus d'equips.

Quadre núm. 1

	SERVEIS EXTERNS D'ORIENTACIÓ	SERVEIS INTERNS D'ORIENTACIÓ
De caràcter general	* Equips Generals d'Orientació (70) * Equips d'Atenció Primerenca (11)	* Departaments d'Orientació * Serveis d'Orientació en Centres Privats
De caràcter específic	* Equips Específics d'Orientació – Motòrics (2) – Superdotats (1) – Conducta (1) – Auditiu (2)	

FONTS: a) RESOLUCIÓ de 20 de febrer de 2006,
de la Direcció General de Formació Professional e Innovació Educativa,
per la qual s'acorda la publicació del Pla d'Orientació Educativa
(BOC- Núm. 41, de 28 de febrer),
b) <http://www.educa.jcyl.es> (Directori d'Equips d'Orientació)

L'adscripció dels diferents serveis d'orientació es fa en funció de les característiques dels Centres sol·licitants, d'acord amb el quadre núm. 2 que presentem a continuació.

Quadre núm. 2

	SERVEIS EXTERNS D'ORIENTACIÓ	SERVEIS INTERNS D'ORIENTACIÓ
De caràcter general	*Col·legis d'Educació Infantil i Primària de titularitat pública *Centres d'Educació Infantil i Primària de titularitat privada *Centres d'Educació Especial de titularitat pública *Centres d'Educació Especial de titularitat privada	* Centres d'Educació Obligatoria de titularitat pública * Instituts d'Educació Secundària * Centres Específics de Formació Professional * Centres d'Educació Secundària de titularitat privada
De caràcter específic	* Intervenien en tots els Centres educatius que imparteixen ensenyaments escolars	

FONT: RESOLUCIÓ de 20 de febrer de 2006, de la Direcció General de Formació Professional e Innovación Educativa, per la qual s'acorda la publicació del Pla d'Orientació Educativa (BOC núm. 41, de 28 de febrer).

Les accions d'orientació psicopedagògica es porten a terme, amb caràcter especialitzat, pels Serveis d'Orientació, i, amb caràcter generalitzat, pels tutors. Per una altra part, els Serveis d'Orientació especialitzats estan formats, a més, pels Equips d'Orientació Educativa i Psicopedagògica (EOEPs):¹ Generals, Específics i d'Atenció Primerenca, pels **Departaments d'Orientació** amb seu als Instituts d'Ensenyament Secundari i en els Centres privats-concertats d'Educació Secundària.

¹ RESOLUCIÓ de 20 de febrer de 2006, de la Direcció General de Formació Professional i Innovación Educativa, per la qual hom acorda la publicació del Pla d'Orientació Educativa (BOCyL-núm. 41, de 28 de febrer). També en *Guía del Estudiante, 2007-2008* (Valladolid).

1.1. ELS DEPARTAMENTS D'ORIENTACIÓ

Estan estructurats en funció d'una sèrie d'indicadors:

- * Són serveis interns dels Centres d'Educació Secundària.
- * Totes les seves funcions estan regulades.
- * Estan integrats per diversos professionals.
- * Les seves principals actuacions es refereixen: al suport als processos d'ensenyament-aprenentatge, al pla d'orientació acadèmica i professional, al pla d'acció tutorial i a l'atenció a la diversitat.
- * Estan formats per un psicopedagog, psicòleg o pedagog, a més de per professorat de suport als àmbits sociolingüístic, científicotecnològic i pràctic, d'un tècnic de Serveis a la Comunitat, d'un professor de Pedagogia Terapèutica i d'Audició i Llenguatge (en Centres preferentment de sords), professorat de suport per a la compensació de desigualtats (professorat d'Educació Compensatòria).

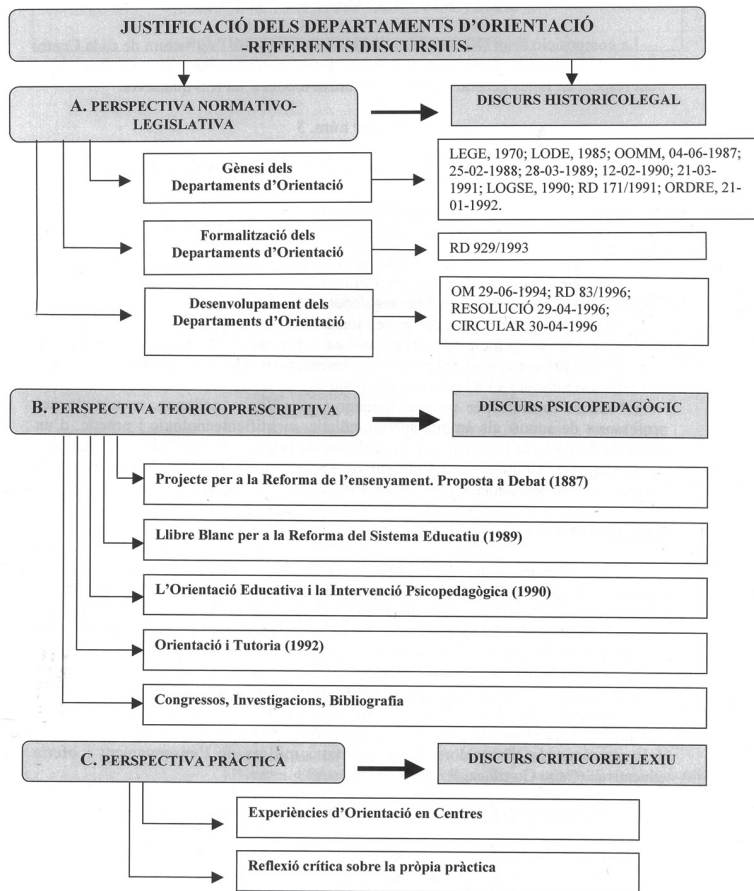
1.1.1. DEFINICIÓ

Des de l'aparició de l'Ordre Ministerial de 4 de juny de 1987, per la qual es convoquen Projectes d'Orientació Educativa en Centres d'Ensenyament Mitjà (BOE, de 6 de juny), i de la posada en escena de tres lleis educatives de màxim rang (LOGSE, LOCE, LOE), els DO es configuren com espais institucionals des d'on s'articulen les funcions d'orientació i tutoria, com també les d'una oferta curricular adaptada i diversificada (Orientació i Tutoria. MEC, 2:35) que, des del nostre punt de vista, han d'estar incloses en els nivells programaticocurriculars de Centre, d'Etapa i d'Àrea (Cano González, R. 2000: 211). En definitiva, els DO «es constitueixen en un dels instruments més idonis de suport i dinamització de les institucions educatives i en un dels ressorts més afavoridors de la qualitat i millora de l'ensenyament i oferta educativa» (Cano González, R. 1998: 173).

1.1.2. JUSTIFICACIÓ DELS DEPARTAMENTS D'ORIENTACIÓ

L'existència dels Departaments d'Orientació es justifica des de tres «perspectives» i altres «discursos» de diferent matís (gràfic núm. 2).

Gràfic núm. 2

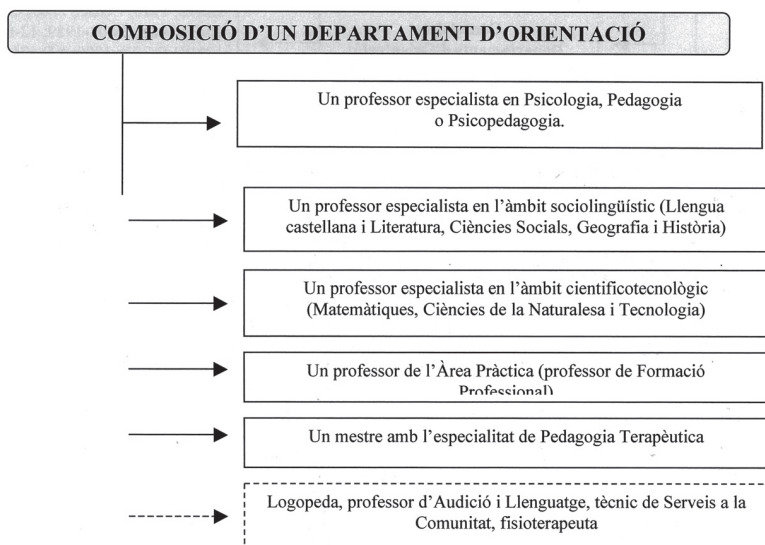
FONT: CANO GONZÁLEZ, R. (2001).

«Los Departamentos de Orientación en los Institutos de Enseñanza Secundaria: de la teoría orientadora como posibilidad a la práctica psicopedagógica como realidad» en MANUEL ÁLVAREZ GONZÁLEZ i RAFAEL BISQUERRA ALZINA (coords.). *Manual de Orientación y Tutoría*. Barcelona: Praxis, maig, pp. 95-96/26.

1.1.3. COMPONENTS D'UN DEPARTAMENT D'ORIENTACIÓ

La composició d'un DO depèn, entre altres variables, de l'estructura de cada Centre i del tipus d'alumnat escolaritzat. En tot cas, l'esquema estàndard que sintetitza aquest punt respon, en línies generals, a un Departament model d'un IES qualsevol.

Gràfic núm. 3

1.1.4. ÀMBITS I FUNCIONS DEL DEPARTAMENT D'ORIENTACIÓ DES DE LA NORMATIVA LEGAL

Les funcions atribuïdes als DO a partir de les aportacions de la LOGSE (1990) i, posteriorment, de la LOE (2006) fan referència a tres grans àmbits o àrees d'intervenció: Suport al Pla d'Orientació Acadèmica i Professional, Suport al Procés d'Ensenyament-Aprenentatge i Suport al Pla d'Acció Tutorial (vegeu quadres núm. 4, 5 i 6).

Quadre núm. 4

ÀMBITS D'ACTUACIÓ I FUNCIONS D'INTERVENCIÓ DEL DEPARTAMENT D'ORIENTACIÓ DELS INSTITUTS D'ENSENYAMENT SECUNDARI	
ÀMBIT	FUNCIONS
PLA D'ORIENTACIÓ ACADÈMICA I PERSONAL	* Elaboració del Pla d'Orientació Acadèmica i Professional (POAP), d'acord amb els criteris establerts pel Claustre, les aportacions dels Tutors i les directrius emanades de la Comissió de Coordinació Pedagògica (CCP). * Inclusió del POAP en el Projecte Curricular d'Etapa (PCE). * Informació sobre el món laboral i sortides professionals. * Participació en l'elaboració del Consell Orientador en finalitzar l'Ensenyament Secundari Obligatori i en finalitzar els Programes de Garantia Social.

Quadre núm. 5

ÀMBITS D'ACTUACIÓ I FUNCIONS D'INTERVENCIÓ DEL DEPARTAMENT D'ORIENTACIÓ DELS INSTITUTS D'ENSENYAMENT SECUNDARI	
ÀMBIT	FUNCIONS
SUPORT AL PROCÉS D'ENSENYAMENT- APRENENTATGE	* Mesures preventives de suport: - Prevenció i detecció primerenca de problemes d'aprenentatge. - Informació i assessorament al professorat sobre identificació de capacitats presents en els objectius generals que s'han de destacar, seqüència de continguts i objectius, formes organitzatives, orientacions metodològiques, criteris i procediments d'avaluació i seguiment. * Mesures de suport ordinari: - Assessorament al professorat perquè puguin respondre a les dificultats d'aprenentatge que presentin els alumnes des de la perspectiva del currículum ordinari. - Organització i disseny d'activitats de recuperació, reforç i ampliació. - Col·laboració en els nivells de planificació del Centre: Projecte Educatiu, Projecte Curricular d'Etapa, Programació de l'activitat docent a l'aula. * Mesures de suport extraordinari per als alumnes que es trobin en alguna d'aquestes situacions: - Que romanguin un any més en un cicle o curs. - Que requereixin adaptacions curriculars. - Que accedeixin a un programa de Diversificació Curricular * Mesures generals i específiques d'Atenció a la Diversitat social i cultural. - Suport al professorat - Treball directe amb els alumnes *Avaluació Psicopedagògica en col·laboració amb el professorat.

Quadre núm. 6

ÀMBITS D'ACTUACIÓ I FUNCIONS D'INTERVENCIÓ DEL DEPARTAMENT D'ORIENTACIÓ DELS INSTITUTS D'ENSENYAMENT SECUNDARI	
ÀMBIT	FUNCIONS
PLA D'ACCIÓ TUTORIAL	* Promoure i impulsar la programació de l'acció tutorial. * Elaboració de propostes al Pla d'Acció Tutorial (PAT) amb aportacions dels tutors. * Elaboració, desenvolupament i avaluació del PAT, d'acord amb les directrius de la Comissió de Coordinació Pedagògica (CCP). * Incorporació a la proposta de Projecte Curricular que es presenti al Claustre per a la seva aprovació. * Facilitar als tutors les tècniques i instruments necessaris per al seu desenvolupament. * Col·laboració amb el cap d'estudis com a coordinador del Pla d'Acció Tutorial. * Elaboració de la Memòria Final de Curs.

FONTS: R. D. 929/1993 de 18 de juny; Reglament Orgànic dels IES de 1996; Circular de 30 d'abril de 1996. En CANO GONZÁLEZ, R. (2000).

«Los Departamentos de Orientación en los IES:

estudio de las disociaciones entre percepciones reales y normativa legal».

Contextos Educativos, Vol. 3, pp. 209-234. Logronyo: Universidad de la Rioja.

Dades extretes de Cano González, R. (2001:96-96/10) assenyalen que la totalitat dels DO (el 100 %) estan compromesos, encara que amb diferent intensitat, en tasques de planificació, aplicació i avaluació de **Programes d'Acció Tutorial**. Amb uns nivells de compromís i dedicació semblants, aquests DO consultats confirmen que s'estan duent a terme dos tipus d'accions rellevants, com ara l'Orientació Acadèmica i Professional (el 96 %) i el Suport al Procés d'Ensenyament i Aprenentatge (un 92 %), dins del qual adquireix especial interès l'Avaluació Psicopedagògica (un 96 %). Altres àrees de necessària inclusió en l'oferta orientadora dels Centres d'Educació Secundària són aquests: Suport a l'Atenció a la Diversitat, Suport a la Investigació i Innovació Educativa, Suport i Orientació a la Família i Suport a la Formació del Professorat. (Cano González, R. (2000)).

2. LA VEU DELS ORIENTADORS

Els Orientadors consideren prioritàries, entre altres, les qüestions següents:

- Potenciar els DO a través d'un suport més decidit, explícit i eficaç per part de la Junta de Castella i Lleó, atenent a raons tècniques i econòmiques.
- Augmentar i desenvolupar, més eficaçment, la coordinació entre el DO i els Departaments Didàctics i entre aquell i l'Equip de Tutors.
- Prestar més atenció, des d'una perspectiva fonamentalment terapèutica, als alumnes que, sense estar integrats en cap tipus de programes específics, presenten problemes d'aprenentatge fàcilment superables.
- Desenvolupar i potenciar, des dels DO i el Centre, accions concretes d'orientació familiar.
- Millorar el suport i l'atenció a la diversitat des de plantejaments organitzatius, didàctics, curriculars, metodològics i de feina col·laborativa molt més eficaços.
- Intensificar la transmissió d'informació, ajuda i suport tècnic als tutors i, des d'aquests, a la resta del professorat.
- Treballar, cooperativament, amb els IES del Sector amb l'objectiu de compartir experiències, fomentar investigacions, potenciar la renovació i innovació educativa i afavorir la qualitat i millora de l'ensenyament.

Hi ha moltes coses per fer, i el pitjor és que, tal vegada, ni tan sols hem arribat a una reflexió estratègica. Malgrat tot, no volem perdre la visió esperançadora que ens anima i ens compromet més cada dia. I és que parafrasejant Víctor Erice (director de cine), «en la realitat hi és tot, només hem de fixar-nos-hi».

3. SUPORT DOCUMENTAL

Legislatiu:

Ordre Ministerial de 4 de juny de 1987, per la qual es convoquen Projectes d'Orientació Educativa en Centres d'Ensenyament Mitjà (BOE, de 6 de juny).

Llei Orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'Ordenació General del Sistema Educatiu (BOE, de 4 d'octubre).

Reial Decret 83/1996, de 26 de gener, pel qual hom aprova el Reglament Orgànic dels Instituts d'Educació Secundària (BOE, de 21 de febrer).

Ordre de 13 de febrer de 2006, de la Conselleria d'Educació de la Junta de Castella i Lleó, per la qual s'aprova el Pla d'Orientació Educativa.

Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació (BOE, de 4 de maig).

REFERÈNCIES

ÁLVAREZ GONZÁLEZ, M. i BISQUERRA ALZINA, R., coords. (1996). *Manual de Orientación y Tutoría*. Barcelona: Praxis.

CANO GONZÁLEZ, R. (1998). «El Departamento de Orientación» en MANUEL ÁLVAREZ GONZÁLEZ i RAFAEL BISQUERRA ALZINA (coords.). *Modelos de Orientación e Intervención Psicopedagógica*. Barcelona: Praxis.

CANO GONZÁLEZ, R. (2000). «Los Departamentos de Orientación en los IES: Estudio de las disociaciones entre percepciones reales y normativa legal» en *Revista de Educación*, vol. 3, pp. 209-233. Universidad de La Rioja.

CONSELLERIA D'EDUCACIÓ DE LA JUNTA DE CASTELLA I LLEÓ. Guía del Estudiante, 2007-2008. Valladolid. Autor.

RESUMEN

Los Departamentos de Orientación, como estructuras de apoyo y dinamización de las instituciones educativas de Enseñanza Secundaria, encuentran su razón de ser en una serie de vertientes o perspectivas (normativo-legislativa, teórico-prescriptiva y práctica) de distinto carácter pero complementarias entre sí, y en sus correspondientes referentes discursivos (histórico-legal, psicopedagógico y crítico-reflexivo) apoyados desde la base de un sistema educativo que plantea, a modo de compromiso, el desarrollo pleno de la acción orientadora y, a la vez, educativa a través de una mejora objetiva de la calidad de la enseñanza y del aprendizaje, prestando especial atención a cinco áreas de intervención fundamentales (aunque, por razones de espacio, solamente me fijaré en las tres primeras): a) Apoyo al proceso de enseñanza/apren-

dizaje; b) Apoyo al plan de acción tutorial; c) Apoyo a la orientación académica y profesional; d) Apoyo y atención a la diversidad; e) Apoyo al desarrollo personal y humano. A comentar estas cuestiones, muy sucintamente, colabora este artículo referido a una parte del territorio español: la Comunidad Autónoma de Castilla y León.

ABSTRACT

Guidance Departments, as structures that give support and energize Secondary Education institutions, find their sense in a series of sides or perspectives (regulatory-legislative, theoretical-prescriptive, and practical) of a different nature but complementary, and in their corresponding discursive referents (historical-legal, psychopedagogical, and critical-reflective), with support from the basis of an educational system that regards the full development of guidance and also educational actions as a commitment, by objectively improving teaching and learning quality, giving special attention to five fundamental intervention areas (due to space reasons, I will only focus on the first three, though): (a) Support to the teaching/learning process; (b) Support to the tutorial action plan; (c) Support to academic and professional guidance; (d) Support and attention to diversity; (e) Support to personal and human development. To briefly comment on these issues, does this article referring to a region in Spain, the Autonomous Community of Castile and León contribute.